

IXTISOSLASHTIRILGAN SAN'AT MAKTABLARIDA O'QUVCHILARGA KLASSIK RAQSNI O'QITISHNING PEDAGOGIK VA PSIXOLOGIK XUSUSIYATLARI

Aziza Usmanova Pardayevna

Jizzax viloyati Jizzax shahri 32-DMTT musiqa rahbari.

Normurodova Dilnoza Pardayevna

Jizzax viloyati Jizzax shahar Iqtisoslashtirilgan san'at maktabi

Xalq raqsi yo'nalishi katta o'qituvchisi.

Annotatsiya: *Mazkur maqolada ixtisoslashtirilgan san'at maktablarida klassik raqslarni o'qitishda o'quvchilarning psixologik xususiyatlarini hisobga olish, ularning raqsga bo'lgan qiziqishlarini pedagogik mahorat bilan yondoshib qiziqtirish haqida so'z boradi.*

Kalit so'zlar: *raqs san'ati, klassik raqs, pedagogika, psixologiya, o'quvchilar.*

O'zbekiston mustaqillikka erishgach barcha soxalarda tub islohotlar boshlandi. Bu islohotlarning barchasi inson omilini xar qachongidan ham yuqori saviyaga ko'tarib, yoshlarning idroki, salohiyati, ma'naviy barkamolligini rivojlanishida asos bo'ladi. Respublikamizda inson shahsini uning yuksak ma'naviy fazilatlarini kamol toptirish, milliy istiqlol mafkurasini shakllantirish ustuvor vazifasi hisoblanadi. Yosh avlodni boy madaniy merosimiz hamda tarixiy qadriyatlarimizga hurmat e'tibor, mustaqil vatanimizga mehr-muxabbat ruhida tarbiyalash hozirgi kun talabidir.

Bugungi kunda o'sib kelayotgn yosh avlodning ma'naviy olamini boyitish uning qalbida kelajakka ishonch tuyg'ularini shakllantirish masalasi dolzarb bo'lib kelmoqda.

Jamiyat ijtimoiy-madaniy xayotida insonning ijod maxsuli, ichki kechinmalarining nozik namunasi bo'lgan raqs san'ati barcha davralarda ham yuksak mavqega ega bo'lgan. Ayniqsa, klassik raqs hamisha inson ma'naviy olamining ajralmas qismi, shu bilan birga klassik raqsning paydo bo'lishi, rivojlanishida inson ma'naviy ongining muxim ko'rinishi fikr-muloxazasi, ta'rifi va e'tirofi muhim ahamiyat kasb etgan. Raqs san'ati insoniyat tarixining dastlabki davrlarida mehnat jarayonlarida, maishiy ko'rinishlarda paydo bo'lgan. Xalqning maishiy hayoti bilan chambarchas bog'liq holda rivojlanib kelgan, maishiy mazmun-mohiyatga ega bo'lgan raqs, keynichalik tomoshaviylikka aylanib borgan. Uzoq tarixiy taraqqiyot natijasida maishiy raqs darajasiga ko'tarilgan.

Dastlab Italiya balet maktabi, keyin Fransiya balet maktabi ulardan ikki asr o'tib rus balet maktabi vujudga keldi. Bunda Leningrad xoreografiya bilim yurti (endi uning nomida) pedagogi, professor, xalq artisti Agrippinya Yakovlevna Vaganova xizmatlari beqiyos. U 1934 yilda "Klassik raqs asoslari" kitobini chop etib, klassik raqslarni tizimga solib, rus balet maktabiga asos soladi. Kitobda bayon etilgan klassik raqsdan dars berish uslubi balet san'ati, xoreografiya pedagogikasi nazariyasi va amaliyotiga qo'shilgan ulkan xissadir. Vaganova tizimi-rus balet maktabi an'alarining qonuniy davomiyligi va rivojlanishidir. Aksariyat xoreografiyalar raqqoslarning ijodi klassik raqs jozibasi va texnikasini takomillashtirishga

qaratilgan edi. Ular tomonidan berilayotgan ko'nikma va bilimlar ijrochilar tomonidan o'zlashtiril va saxna tajribasida ham o'zlashtirilar edi. Rus balet maktabining ulkan tajribasi raqs pedagoglarining faoliyatida asos bo'ldi. Ushbu "Klassik raqs asoslari" kitobini butun xoreografiya dunyosi biladi va qadrlaydi. Kitob bir necha tillarga (ingliz, nemis, ispanposha, chex, venger va boshqa) tarjima qilingan va shu bois balet san'ati mavjud barcha davlatlarga etib borgan. Shu boisdan Vaganovning tajribasiga zamonaviy chet el mualliflari ham klassik raqs darsliklarini yaratishda asoslanganlar.

Istiqlol tufayli rivojlanib borayotgan respublikamiz xoreografiya soxasi oldida ham qilinishi lozim bo'lgan bir qancha muhim vazifa va muammolar paydo bo'ldi. Ana shulardan biri o'sib borayotgan yosh avlodni faol ijtimoiy shaxslar qilib tarbiyalash, ta'lim va madaniyatning barcha soxalari uchun etuk, ma'naviy jixatdan barkamol mutaxassislar tayyorlash, boshqaruv, xalq millat taqdiri hamda istiqbolini belgilash kabi muammolarni yechishning amaliy yo'llari va ilmiy asoslarini yaratishda buyuk ajdodalarimiz, pedagog va psixologlarning ijodiy faoliyatlarini chuqur o'rganib, ular ilgari surgan pedagogik-psixologik ijtimoiy turmushga tadbiiq etish vazifasini kiritish mumkin.

Mamlakatimizning klassik raqsni o'rgatilishini izchil yo'lga tushib olish, jaxon intellektual salohiyatida to'la raqobat bardosh bo'la olishi inson faoliyatining hamma soxalarida zamonaviy psixologik bilimlarni qo'llay olishi darajasiga bog'liq. Bu esa ta'lim-tarbiyaning barcha soxalarida samaradorlikka erishishni shahs psixologiyasini bilmaslik va psixologik bilimlarsiz tasavvur qilib bo'lmaydi.

Yangi asr o'qituvchisini tayyorlashda uning pedagogik-psixologik va intellektual salohiyati bo'yicha chuqur bilimga egaligi, innovatsion ta'lim texnologiyalari, ta'limning interfaol usullari va ilg'or samarali metodlariga oid ijodiy faollikni oshirishning samarali usullaridan xabardor bo'lishi muxim axamiyat kasb etadi. Bu borada birinchi Prezidentimiz I.A.Karimov o'zining "Jahon moliyaviy iqtisodiy inqirozi, O'zbekiston sharoitida uni bartaraf etishning yo'llari va choralari" asarida O'zbekistonda qilingan o'ziga xos isloxotlar modernizatsiya modeli orqali amalga oshirish lozimligi ta'kidlangan.¹

Buni ta'minlash bo'lajak mutaxassislarni va ilmiy-pedagog xodimlarni zamonaviy talablar asosida tarbiyalashni taqozo etadi. Bu muxim vazifani hal qilishning samarali yo'llaridan biri bo'lajak mutaxassislarni ilmiy tadqiqot metodologiyasi bilan shug'ullanadigan qilib tayyorlashdan iboratdir. Ushbu muammoni yechimini ham birinchi Prezidentimiz o'zining "Yuksak ma'naviyat - engilmas kuch" asarida farzandlarimizni mustaqil va keng fikrlash qobiliyatiga ega bo'lgan ongli yashaydigan komil inson qilib voyaga etkazishi ta'lim-tarbiya soxasining asosiy maqsad va vazifasi bo'lishi lozim, deb ta'kidlaydi.²

Muxtaram Prezidentimiz SH.M.Mirziyoev 2020 yil 4 fevral № PQ-4585 "Raqs san'ati soxasida yuqori malakali kadrlar tayyorlash tizimini tubdan takomillashtirish va ilmiy salohiyatini yanada rivojlantirish chora tadbirlari to'g'risida"gi qarorlariga asoslanib, toshkent davlat milliy raqs va xoreografiya oliy maktabi negizida davlat oliy ta'lim muassasasi shaklida O'zbekiston Respublikasi madaniyat vazirligi tizimida O'zbekiston davlat xoreografiya akademiyasini tashkil etish:

Toshkent davlat milliy raqs va xoreografiya oliy maktabi tizimidagi Respublika xoreografiya ixtisoslashtirilgan maktabini Akademiya tizimidagi yuridik

shaxs maqomiga ega bo'lgan Respublika xoreografiya ixtisoslashtirilgan maktab-internatiga aylantirish;

2021-2022 o'quv yilidan boshlab Buxorro, Qarshi, Namangan va Urganch shaharlarida Akademiya xuzurida ixtisoslashtirilgan boshlang'ich raqs san'ati maktab-internatlarini tashkil etish to'g'risidagi takliflariga rozilik berdilar.

Klassik raqs bo'yicha uchinchi sinf o'quvchilarini o'qitishda o'quvchilar shahsini va psixologik qonuniyatlarini hamda ta'lim tarbiya jarayonida ularni rivojlantirish, bilim, ko'nikma va malakalar hamda tasavvurlarini shakllantirish ushbu mavzuni dolzarbligini yanada oshiradi. O'quvchilarni xoreografik san'ati maktabdagi ta'limga tayyorlash, pedagogik ta'sirlarga emotsional ta'sirlanishning xarakteri, xis-tuyg'ularini rivojlanishi, axloqiy, estetik xis-tuyg'ularni chuqurligi va o'quvchining emotsional qo'zg'aluvchanlik darajasini bilish bugungi kundagi dolzarb masalalardan biriga aylangan.

Bugungi kunda maktab yoshidagi o'quvchilarga ta'lim-tarbiya berish jarayonida ijtimoiy psixologiyani o'rganish, ularning psixologik xolatlarini xisobga olish va o'quvchilar emotsiyalarini to'g'ri tarbiyalash ta'lim faoliyatida yuqori samaradorlikka erishish kafolatini keltirib chiqaradi. SHu sababdan o'quvchilarning bilim jarayonlarini faoliyatdagi axamiyatini ta'kidlagan xolda ta'lim jarayonida ularning psixik xususiyatlarini e'tiborga olish zarur. CHunki psixologik xolatda voqea xodisalarni analiz, sintez qilish va o'quvchilardagi xissiy xolatlar bilim jarayonidagi faoliyatni amalga oshirishda, o'quvchilarni ta'limga tayyorlashda katta ta'sir ko'rsatadi.

O'quvchilarni ta'limga tayyorlash, o'quvchilarning ayni vaqtdagi bilimlarini o'zlashtirishini ta'minlaydi.

Maktab yoshidagi bolalarning psixik aqliy rivojlantirish, shahsini shakllantirish, o'quvchilar shahsining individual xususiyatlari va ularga ijtimoiy psixologik iqlimni diagnostika qilish yo'llarini maqsad, vazifalarini o'rganish bo'lib, quyidagi fikrlarni o'z ichiga oladi.

- Maktab yoshidagi o'quvchilar shahsining individual xususiyatlari va ularning diagnostika qilish yo'llarini aniqlashga qaratilgan. Pedagogika jarayonining maxsuldorligi pedagogning o'z tarbiyachilarini yaxshi bilishga, ta'lim va tarbiyaning xilma-xil metodlarini qo'llashga bog'liq.

-O'quvchilarni psixik xususiyatlarini o'rganish, ularni xoreografiya maktabidagi ta'limga tayyorlash psixologik xususiyatlarni nazariy va amaliy jihatdan o'rganishdir.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

I. O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti qonunlari

I.1. O‘zbekiston Respublikasining Konstitutsiyasi – T. “O‘zbekiston” 2010

II. O‘zbekiston Respublikasi Prezident farmonlari va qarorlari, Vazirlar Maxkamasining qarorlari.

II.1. PQ-4585 “Raqs san’ati soxasida yuqori malakali kadrlar tayyorlash tizimini ko‘pdan takomillashtirish va ilmiy salohiyatini yanada rivjlantirish chora-tadbirlari to‘g‘risida”gi qarori. 2020 yil 4 fevral

II.2. SH.M.Mirziyoev “Erkin va farovon, demokratik O‘zbekiston davlatini birgalikda barpo etamiz” O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti lavozimiga kirishish tantanali marosimiga bag‘ishlangan Oliy Majlis palatalarining qo‘shmajlisidagi qo‘shma nutqi 13-148.

III. O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti asarlari

III.1. I.A.Karimov. “YUksak ma’naviyat - engilmas kuch” T. 2008

III.2. R.Karimova “O‘zbek raqslari”, T. “CHO‘lpon” nashriyoti, 2003

IV. Asosiy adabiyotlar

IV.1. X.Xamidov, D.Sayfullaeva, S.Zokirova “Merosiy raqs durdonalari”, T. “CHO‘lpon” 2003

IV.2. D.Sayfullaeva, Z.Kazakbaeva. o‘zbek raqs san’ati tarixi va raqs saxnalashtirish sirlari. T. “Voriz” MCHJ 2006.

IV.3. R.karimova, D.Sayfullaeva O‘zbek yakka ayollar raqsi. T. “CHO‘lpon” 2007

IV.4. L.Avdieva. Balet Uzbekistana izdetelstvo literatury i iskusstva imeni Gafura Gulyama. T. 1973 y.

IV.5. L.Avdieva. Tansevalnoe iskusstva Uzbekistana. Adabiyot va san’at nashriyoti T. 1960 y.

IV.6.L.Avdieva. O‘zbek milliy raqs tarixidan. T. 2001

IV.7. Z.T.Nishonova “Psixologik xizmat” o‘quv qo‘llanma yangi yo‘l 2007

IV.8. V.Karimova, F.Akromova, Psixologiya. T. 2000 y.

IV.9. V.S.Kostravitskaya “100 urokov klassicheskogo tansa”

IV.10. N.I.Tarasov “Klassicheskiy tanets”(dlya mujeskogo klassa)

IV.11. A.YA.Vaganova “Osnovi klassicheskogo tansa”.

V. Internet saytlari

V.1. www.ziyonet.uz

V.2. KUN.UZ